

den reguljära

Fritänkaren

Nr. 79 Augusti 1999

Sjunde årgångens nummer 8.

Innehåll :

Sommarens film (" <i>De poolse bruid</i> ")	2
Andra filmer (ett antal)	2
Musikinsändare	4
Requiem för Joaquin Rodrigo	5
Pergolesis " <i>Stabat Mater</i> "	5
Hoffmanns äventyr på scen och i verkligheten	6
Kulturkalender, augusti '99	7
<i>Europa:</i>	8
Magsårsflykten, del 4 (<i>med Doktor Sandy</i>)	8
Lyckoresan, del 9	9
Europeisk turné, del 15	11
<i>Indien & Tibet :</i>	12
Fallet Blavatsky	12
Nya vägar i Indien, del 8	13
Ödesresan, del 19	15
Den omöjliga resan till Leh, del 3 : <i>Gulmarg</i>	18
Tibetnyheter	20
Fritänkaren på Internet	21

Fritänkaren är en alternativ oberoende kulturtidskrift för mest litteratur, musik och film men ägnar sig även gärna åt religion, politik och resor i avsikten att pejla de stora djupens underströmmar i världen och hålla koll på dem som ett slags spirituellt världsbarometer.

Den beräknas utkomma med 10 nummer årligen på svenska samt några på engelska, (som endast återger den svenska upplagans viktigaste artiklar i översättning.)

Den är inte avhängig någon religiös eller politisk förening eller organisation.

Den har inga andra inkomster än sina prenumeranter.

Redaktion : C. Lanciai, Ankargatan 2 A, 414 61 Göteborg, tel. 031-247887.

Postgiro : 621 39 94 - 4 ("*Fritänkaren*", C. Lanciai)

Årsprenumeration: 200 kr (även i Danmark och Norge)
(i Finland: 150 mk)

Tvåårsprenumeration : 300 kr

Redaktionsslut för detta nummer : 24.7.1999

Copyright © C. Lanciai med medarbetare

Letnany

79

Sommarens film.

"Den polska bruden" ("*De poolse bruid*") är en mycket märklig film. Den är inspelad i Holland av en algerisk regissör, Karim Traïdia, och är hans debutfilm. Den har karaktären av ett kammardrama med bara sju roller, av vilka en är en hund, en är en brevbärare (i två korta scener) och två är utan namn, en fader och hans son, filmens skurkar, hallickar båda två. Återstår två kvinnoroller och en mansroll. Den ena av kvinnorollerna förekommer genom hela filmen och är högst väsentlig men skymtar levande bara i den allra sista slutscenen. Vem denna kvinnoroll är skall vi inte avslöja.

Återstår de båda huvudrollerna, en man och en kvinna, av vilka båda säger så litet som möjligt. Kvinnan är polska och kan inte tala holländska, varför hon talar litet av helt självklara skäl, och egentligen väldigt mycket under sådana premisser. Mannen svarar vanligen på tilltal med tystnad. Endast en gång säger han mycket, och då grälar han i telefonluren med en okänd man som vi aldrig får se eller höra.

Historien är emellertid ytterst konkret och väsentlig som en vacker moralisk saga. Kvinnan flyr från ett okänt ställe i en okänd stad (alla fattar att det är ett visst ställe) i panik ut på landet och tuppar av vid en bondes fötter. Bonden tar hand om henne. Småningom kommer det fram att hon är polska och inte kan holländska. En ung vidrig man kommer och frågar efter henne och påstår att hon flytt från sin man. Det är egentligen allt vi någonsin får veta om hennes bakgrund.

Under dessa ytterst enkla omständigheter utvecklas det en underbar kärlekshistoria med humor och småningom utomordentlig romantik. Det börjar under krampaktiga språklektioner, som bonden knappast hjälper henne med, under många små testunder, under andra frugala måltider, vid traktorn, på fälten, inför det totalt platta landskapet (vid Groningen) och utan någon annan människa. Endast hunden deltar och hjälper till.

Samtidigt kunde Hitchcock ha gjort filmen, ty plötsligt kommer det halsbrytande brytningseffekter med gangstrar, revolverstrider, mördarjakter, skräck i mörk ladugård, med mera. Effekterna är ytterst små och korta och lika ekonomiska som i "Psycho" men lika totala i effektivitet. Det är alltså inte någon tråkig film, trots det platta landskapet, den totala monotonin, det torftiga köket med tepåsar och armbågen på bordet och de enda utsvävningarna i form av utflykter in till Groningen för att köpa några enkla kläder. Instängdheten är nästan lika hermetisk som i "Gökboet" men också såsom i den filmen med lika slående kontraster.

Vi ska inte avslöja hur det slutar. Med små medel och nästan enbart *understatements* berättas en underbar historia, som är både lärorik och minnesvärd för alltid.

Andra filmer.

Det har hunnit samla sig en del, både bra och dåliga. Bottennappet var väl "*Wild at Heart*", filmen som med Clint Eastwood som juryordförande vann guldpalmen i Cannes för en del år sedan i stället för Kieslowskis sista film, "Den röda filmen", som Clint Eastwood inte tyckte om därför att han inte förstod den. När juryns utslag kungjordes lämnade två tredjedelar av publiken tillställningen i protest. Alla kritiker hade varit eniga om den röda filmen som vinnare. Och vad var då denna vinnande "*Wild at Heart*"? En professionell kalkon av överlägsna mått, som framför allt tog många priser i vulgaritet, billighet, blodslask, hårdporr, (paret hann knappt vila sig emellan förrän nästa liggscen skulle genomföras,) och där *le grand finale* utgjordes av att en skurk i misstag sköt hela sitt huvud av sig, varpå man fick se det som en köttslamsa i gatsmutsen. Och så går den amerikanska allmänheten och himlar sig

över det dagliga våldet i deras land och säger: "Vi förstår inte hur detta våldssamhälle har kunnat uppstå," samtidigt som filmer som *"Wild at Heart"* går upp som toppfilm. Sämre kan du inte, Amerika.

Då var till och med Hans Alfredsons "Falsk som vatten" bättre, där det dracks och festades och fylldes till mycket mer än vad det slaskades blod. Huvudmordet fick man inte ens se, då det hela var överståndet redan när liket påträffades dränkt med blåsyra i badkaret. Många raffinerade effekter bjöds på, där dock priset togs av gamle Offenbachs hysteriska Can-Can-orgier som ackompanjering till när de båda huvuddamerna försökte slå ihjäl varandra utan att lyckas.

En annan faslig kalkon var den patetiska "Pojkarna från Brasilien" byggd på Ira Levins sjukaste roman om Josef Mengeles experiment med att kлона Hitler. Kan man hitta på något bedrövligare? Saken blev inte bättre av att filmen gick i ultrarapid, och alla pekoral scener förstörades därigenom intill höjden av pinsamhet. Och vilket slöseri med världens bästa skådespelare! Mengele själv spelades av ingen annan än Gregory Peck, som mot sig hade James Mason och Laurence Olivier. Den senare gjorde sin roll som Simon Wiesenthal oförlömlig och gripande på samma gång, men det hjälpte inte filmens från början dödssjuka karaktär.

Då lyckades Andrei Konchalovsky bättre med sin filmatisering av Odysseén med idel internationell rollbesättning, med fransmannen Armand Assante i titelrollen, Greta Schacchi som hans vackra hustru, Geraldine Chaplin som Eurykleia, och Irene Papas som Odysseus moder, en person som ej förekommer i Homeros original. Men hon spelade Penelope i den förra filmatiseringen från 70-talet, som var en upprepning (med samma manuskript) av Kirk Douglas-versionen från 50-talet. Av dessa tre versioner var denna den avgjort bästa, med svindlande havsscener, iscensättningar av dödsriket, manifestationer av gudarna och många andra underbara detaljer. Men vad man alltid saknar i filmatiseringar av antika grekiska dramer är riktig grekisk musik. Den finns ju. Varför används den inte?

Andra underbara klassiker har även förekommit, som Alf Sjöbergs definitiva version av *"Fröken Julie"* från 1951 med Anita Björk och Ulf Palme, den gamla hederliga gangsterfilmen *"Bullitt"* (Peter Yates) från 1968 med Steve McQueen som massakertrött polis, Fred Astaires sista film från 1981 *"Ghost Story"* där han tillsammans med de lika gamla Melvyn Douglas och Douglas Fairbanks Jr har begått ett förskräckligt mord i sin ungdom, som nu spökar och tar hämnd på dem i raffinerat utstuderad metodik, Hitchcocks mest fängslande film *"Vertigo"* från 1958 med James Stewart i sin mest oförlömliga roll som handikappad polis offrad av sin bästa vän för en kvinna, (Hitchcock hade problem med Kim Novak och var aldrig nöjd med hennes insatser; han hade föredragit Vera Miles;) den kusliga filmatiseringen av Henry James *"The Turning of the Screw"* med Diana Rigg som barnens förmyndare; den utmärkta filmatiseringen av Leon Bernsteins öde, New York-fotografen på 40-talet som gjorde vad som helst för en bra bild, *"The Public Eye"* med Joe Pesci i en mycket bättre roll än vanligt, en sällsam studie i konstnärens fullständigt ensamma lott, mot vilken som kvinnlig pendang ställdes *"Primal Secrets"* med Ellen Burstyn i en makalös gestaltning av modern som försöker få sin dotter levande igen som hon själv i misstag dödat - hon engagerar en ung intet ont anande konstnärinna att måla dotterns debutbal *al fresco* med förödande konsekvenser för konstnärinnans eget förhållande till konsten; och Chers ovanligt anspråkslösa film *"Suspect"* där hon som trött advokat sätts att försvara en mordmisstänkt dövstum uteliggare (Liam Neeson) med högst oväntade vändningar - hon håller masken som ett stenansikte beundransvärt konsekvent genom hela filmen för att inte le en enda gång (trots alla liggscener) förrän i den allra sista scenen, vilket man då verkligen unnar den stackars advokaten efter allt vad hon har gått igenom under Peter Yates skoningslösa regi; och filmatiseringen av Raymond Chandlers klassiska kolportage *"Farewell My Lovely"* med en trött och fet Robert Mitchum som Philip Marlowe, en

pappkopia av Humphrey Bogart, och även för övrigt var filmen trots äkta atmosfärer slö och slapp och hängig som lösa hängslen. Bättre kläm var det då i Billy Wilders "*Double Indemnity*" från 1944 med Barbara Stanwyck som den oemotståndliga skönheten som mördar sin arbetsgivares hustru för att själv överta den rollen och därefter mördar även honom med hjälp av sin därtill tubbade stackars patetiske försäkringsagent (den alltid lika träige Fred McMurray) utan att ana att dennes kollega i försäkringsbolaget är ingen mindre än Edward G. Robinson, som aldrig misslyckats med att genomskåda ett försäkringsbedrägeri. (Billy Wilder hette egentligen Samuel Wilder, var österrikisk jude och kom till Amerika på flykt från herr Hitler.) Den mördade äkte mannen påträffas ramlad från ett tåg med kryckor och gipsat ben, och många skott smäller av och träffar rätt innan alla stackars självbedragare ligger döda eller döende i slutscenen - utom Edward G. Robinson, som nästan blev lurad han också, i ett praktfullt filmmanus av Raymond Chandler när han var som bäst. Smattrande kärnfull dialog där ingen sludrar utan varje ord går fram och träffar rätt - varför görs inte sådana filmer längre? Tog de slut med 40-talet? I Hans Alfredsons "Falsk som vatten" kunde man knappt urskilja ett enda ord av vad någon skådespelare sade, fastän de talade ren svenska, då de sludrade så katastrofalt hela tiden,

- vilket föranleder oss att ta i tu med en tacksam insändare:

Musikinsändare.

"I er mycket intressanta musikförteckning i nr 77 tycker jag mig spåra en märklig tendens. Av någon anledning tycks ni i allmänhet förespråka inspelningar från 50-talet och tidigare. Får jag fråga: är det för att ni vant er vid så gamla inspelningar och vuxit upp med dem, eller menar ni att de faktiskt är bättre än senare inspelningar? - er trogne musikläsare.

Insändarens frågeställning är mycket intressant och ger oss anledning att öppna ett underbart kapitel.

Efter andra världskriget var moralen mycket hög i västerlandet. Det visade sig på alla områden men kanske mest av allt inom filmen, vars konstnärliga nivå egentligen aldrig har stått högre än under 40- och 50-talen. Kvalitén var genomgående hög, stilkänslan var universell, och filmerna uppbars i allmänhet av överträffat kvalificerad filmmusik. All den smäktande skönheten i till exempel Arne Mattssons "*Salka Valka*" från 1954 beror inte bara på Sven Nykvists fotografi av svindlande vackra isländska landskap utan lika mycket (om inte mera) på Sven Skölds bedårande stämningsskapande musik i renaste folkviseton, som genom hela filmen används för att beskriva de agerandes känslor. De stora filmmusikmakarna var då i sitt ässe, som Dimitri Tiomkin, Miklos Rozsa och Bernhard Herrmann, och den seriösa musiken dominerades totalt av de största dirigenter som någonsin funnits: Toscanini och Furtwängler, Bruno Walter och Otto Klemperer, Erich Leinsdorf och George Szell, Leopold Stokowski och Eugene Ormandy, Leonard Bernstein och Ernest Ansermet, Herbert von Karajan och Georg Solti. Det rådde en kulturell entusiasm i hela världen från 1945, en glädje i att återskapa en civilisation och bygga bort alla krigsminnen efter en mörk mardrömstid, och denna universella entusiasm varade i princip ända fram till 1963, när president Kennedy sköts. Därefter vidtog Vietnamkriget med alla dess förödande konsekvenser, av vilka den allra mest destruktiva troligen var knarkkultens ödesdigra spridning över världen från 1965.

De gamla dirigenterna dog, filmerna blev sämre efter att filmcensurans utmaning upphört (också 1963), och den gamla kulturentusiasmen försvann för att ersättas

med slentrian, automatiserad teknik, förlorad stilkänsla och eftergift åt massmedie-samhället, främst televisionens förödande billighet.

Det var inte så att man vande sig vid 50-talsinspelningar. De var de bästa och förblev så och har fortfarande inte överträffats, trots alla stereofoniska och digitala uppfinningar och hjälpmedel.

Requiem över Joaquin Rodrigo.

97-årig har han gått bort, denne sällsamme blinde kompositör, som tjusade en hel värld genom sin "*Concierto de Aranjuez*" 1939, som fortfarande hör till 1900-talets mest älskade klassiska musikverk. Han blev blind redan som spädbarn, vilket gjorde honom extra mottaglig för musik, där han fann kompensation för ett annat sinne som han aldrig ägde. Hans inflytande är oerhört inom alla områden och inte minst inom jazzen och flamencomusiken. Må han vila i frid, och må hans musik fortsätta spelas och älskas för alltid.

Pergolesis "Stabat Mater".

Detta verk var hela 1700-talets mest publicerade musikverk och kom ständigt ut på nytt i nya upplagor, som alltid gick åt som smör. Det betraktades som det fulländade sakrala musikverket, mera gångbart i alla kyrkor än alla mässor och vesprar och oratorier, då det kunde anpassas både efter solister och körer, och, framför allt, då kyrkobesökarna aldrig somnade till det. Det är alltjämt idag ett friskt och tjugande verk i all dess tragik och djupa inlevelse i den vid korset drabbade moderns känslor, och troligen ännu idag det finaste "*Stabat Mater*" som komponerats..

Vem åstadkom då detta unika verk, som slog alla andra verk i samma genre ur brädet? Det var en ung sjuklig italienare som dog 26-årig i lungtuberkulos. Han hade varit sjuklig redan som barn och fått sitt ena ben vanskapt - det var skevt och mycket tunnare än det andra - kanske av tuberkulos, kanske av polio; och han var ingalunda självklar som något musikaliskt äss. Tvärtom. Han hade mest bara motgångar. Han hade dock en framgång under sin livstid: den underbara lilla buffaoperan "*La Serva Padrona*", "*Pigan som härskarinna*", som faktiskt bröt vägen för alla senare buffa- eller komiska operor - Rossini och Donizetti är den fulla blomningen efter de frön som Pergolesi planterade.

Särskilt många andra verk hann han sedan inte med. Det finns några andra sakrala verk också, men hans "*Stabat Mater*" anses vara det sista, och nästan hela hans världsrykte vilar bara på detta enda verk.

Det finns några andra liknande verk av samma unika karaktär som denna svanesång av en döende ung kompositör. Mozarts "*Requiem*" är väl det bästa och största parallellfallet, men även Schuberts sista levnadsårs produktion bär samma prägel av en innerlighet utan gränser accentuerad av ett personligt nästan expressionistiskt tonspråk som inte är av denna världen. Även Beethoven avslöjar genom sina brev att hans dövhet innebar ett ständigt umgänge med döden. Även Tjajkovskijs *Pathétique*-symfoni är ett sådant verk i dödens skugga, liksom Offenbachs enda opera, som ännu ej var orkestrerad när han avled, *Hoffmanns äventyr*, - vilket för oss över till den makalöse Ernst Theodor Amadeus Hoffmann. Vem var han egentligen?

Hoffmanns äventyr på scen och i verkligheten.

Han dog mitt i middagshöjden av sin skaparkraft och verksamhet 1822 endast 46 år gammal. Han hade då arbetat frenetiskt i hela sitt liv som musiker, kompositör, dirigent, musiklärare, ämbetsman, sekreterare, bibliotekarie, regeringsråd, porträttmålare, dekoratör, arkitekt, författare, satiriker, jurist och kanske mest av allt som sällskapsmänniska och festprisse. Han kunde inte leva utan att festa och ha glada vänner omkring sig, och hans alldeles för tidiga bortgång var mycket en följd av hans i enlighet med hans frenetiska levnadstempo därefter lämpligt anpassade alkoholkonsumtion.

Han var kanske helt enkelt den romantiska erans mest utpräglade och typiska universalsnille. Hans inflytande blev kanske större än någon annan romantikers. Robert Schumann, som dog exakt lika gammal som han, komponerade sin "*Kreislarian*" jämte talrika andra pianokompositioner (såsom till exempel "*Davidsbündlertänze*") direkt inspirerad av Hoffmann. Tjajkovskijs balett "*Nötknäpparen*" är byggd på Hoffmanns barnsaga "Nötknäpparen och rättkungen", och musiken måste anses som Tjajkovskijs mest lyckliga och inspirerade balettmusik. Leo Delibes balett "*Coppelia*" bygger på samma Hoffmannhistoria som utgör den första episoden i Offenbachs opera. Wagners operor "*Tannhäuser*" och "*Mästersångarna i Nürnberg*" är byggda på stoff av Hoffmann liksom operor av Busoni och Hindemith. Till och med Ture Rangström hänvisar till Hoffmann i sin stråkkvartett i G-moll. Och litterärt skall vi inte tala om vilka alla han har inspirerat till efterföljd, utom Victor Hugo, Edgar Allan Poe, Baudelaire, Balzac, Gogol, Dostojevskij, Anton Tjechov, Charles Dickens, Oscar Wilde, Hugo von Hofmannsthal, Hjalmar Bergman, Almqvist, Strindberg och Selma Lagerlöf och många andra onämnda. Han anses till och med ha skrivit den första riktiga kriminalhistorien: "*Das Fräulein Scudéry*" 1820.

Den gode Offenbach var alltså långt ifrån den ende som blev fullkomligt besatt av Hoffmann och hans bländande virtuositet i fantasi och begåvning, och Offenbach är kanske den av alla hans efterbildare som trängt närmast in på huden av Hoffmann. I Offenbachs opera är Hoffmann själv huvudpersonen: en intensiv levnadsfantast, som ger sig hän i sina kärleksaffärer så att ingenting blir kvar av honom, som rekompenserar sig genom vilda fester på krogen i goda vänners lag, som har världens bästa ölsinne men ändå alltid blir redlös till sist, och som är sin egen lyckas narr och själv skapar sitt tragiska öde just genom att han är en så virtuos levnadskonstnär att han förlorar allting genom att gå till överdrift och vara för bra.

Han var inte alls oäven som musiker och åstadkom till och med operan "*Undine*", som senare även blev balett, och som operadirigent, teaterarkitekt och scendekoratör i Bamberg skötte han sina åligganden utan vank och tadel. Anledningen till att han övergav musiken och blev författare var ingalunda några personliga ambitioner. Han gjorde det för att bättre kunna försörja sig. Han började litterärt som medarbetare i musiktidskriften *Allgemeine Musikalische Zeitung* i Leipzig, tidningen som Robert Schumann senare gjorde berömd över hela Europa, och började egentligen skriva på allvar först på 1810-talet, när han bara hade ett tiotal år kvar att leva. Dock övergav han aldrig musiken helt, och han brevväxlade under sina sista år med Beethoven. Hans största virtuosverk är utan tvekan den väldiga psykologiska romanen *Djävulselixiret*, en oöverträffad psykologisk skräckklassiker som analyserar och utvecklar dubbelgångarmotivet mera raffinerat än någon annan roman.

Det intressantaste med honom är hur han kombinerar det litterära med det musikaliska och därmed låter båda konstarterna fördubbla varandras dimensioner. Han skapar därmed en helt egen ytterst fascinerande värld där hela tiden verkligheten försvinner över gränsen till det fantastiska. Hans musikaliska analyser

(ex. *Don Juan*) är oöverträffade. Han visste vad han talade om när han beskrev musiken och gick in på dess väsen, och han behärskade samtidigt det litterära instrumentet för att kunna göra musiken rättvisa.

En av hans mest fängslande musiknoveller är *Rådet Krespel* om en sångerska som lider av tuberkulos och därför inte får sjunga längre. Men musiken kan inte tystas ner. Anden måste ut. Hon sjunger, och hon sjunger ihjäl sig.

Detta är mellanepisoden i Offenbachs opera. När filmmästarna Michael Powell & Emeric Pressburger gjorde film på operan 1951, valde de att sätta denna episod sist i stället, så att den blev operans final. Operan har inte förlorat något genom denna drastiska ommöblering, och kanske Hoffmann själv hade varit nöjd med att i operan om sig själv få detta musikapotheos som slutkläm. Kanske rentav Offenbach myste i sin himmel, operettmästaren som aldrig tröttnade på att göra sina musiker förtvivlade med att ständigt till och med mellan själva föreställningarna omarbete allt vad han komponerade.

Kulturkalender, augusti '99.

- 1 : Herman Melville 180 år, (*Moby Dick* bl.a.)
- 3 : Leon Uris 75 år, (*Exodus*, bl.a.)
  - 75 år sedan Joseph Conrad avled.
- 8 : Dino de Laurentiis 80 år, en av de största filmproducenterna.
  - 25 år sedan Richard Nixon blev USA:s förste president att avgå frivilligt.
- 9 : 80 år sedan Ruggiero Leoncavallo avled.
  - 30 år sedan Charles Manson mördade Sharon Tate (Mrs Polanski) + fyra andra.
- 13 : *Alfred Joseph Hitchcock* 100 år.
- 14 : 50 år sedan Konrad Adenauer blev det nya Tysklands förste kansler.
- 15 : Napoleon Bonaparte 230 år.
  - Robert Bolt skulle ha fyllt 75, manusförfattare till filmer som *Lawrence of Arabia* och *A Man for all Seasons*.
  - 30 år sedan Woodstockkonserten.
- 16 : 50 år sedan Margaret Mitchell avled, författare till *Borta på vinden*.
- 19 : 70 år sedan Sergej Diagilev avled, den ryska balettens världserövrare.
  - 10 år sedan Polen röstade bort kommunisterna och inledde järnridåns fall.
- 20 : Jim Reeves skulle ha fyllt 75, (*I Love You Because*, etc.)
- 21 : Aubrey Beardsley 125 år.
  - 40 år sedan Hawaii blev USA:s 50-e och hittills sista nya stat.
- 23 : 60 år sedan Hitler och Stalin slöt sin pakt tillsammans för att kunna dela Polen.
- 24 : *Jorge Luis Borges* 100 år, (Argentinas främsta författare).
- 27 : *Cecil Scott Forester* 100 år, (*Hornblower* och *Afrikas drottning* bl.a.)
  - 20 år sedan lord Louis Mountbatten blev mördad av IRA.
- 28 : *Johann Wolfgang von Goethe* 250 år.
  - *Charles Boyer* 100 år, (världens bästa älskare på film på 40-talet.)
- 29 : Richard Gere 50 år, (*American Gigolo* och numera tibetansk buddhist.)

Vi noterar, att John F. Kennedy Jr omkom i havet på exakt samma dag (18 juli) som hans farbror senator Edward Kennedy för 30 år sedan körde sin bil av en bro, vilket blev döden för Mary Kopechne och slutet på hans tänkta karriär som president.

Magsårsflykten, del 4.

Vädret i Istanbul var disigt men drägligt. Våren hade kommit långt. Allt var redan grönt. Även doktor Sandy var på sitt allra bästa humör. Det hörde jag genast på honom i telefonen. Det var nästan så att man genast frestades att stanna längre i Istanbul än beräknat.

"Du har tur med vädret denna gång," sade han när vi tog vår första promenad omkring Sofiakyrkan och Blå Moskén. "Berätta nu allt om ditt magsår."

För att göra en lång historia kort, diarrén hade börjat två veckor efter min hemkomst från Indien, den 3 januari var krisen total och förvärrades den 19 januari men förbättrades något när jag helt upphörde med all kaffedrickning och ersatte denna med surmjölk, (här nickade doktor Sandy belåtet,) men diarréerna höll ändå på ända fram till min avresa. Då upphörde de tvärt, och sedan hade jag ingen avföring på tre dygn. I Bulgarien var den liten och stenhård.

"Min vän, vad är det du håller på med i Sverige egentligen?"

"Arbete, arbete och åter arbete."

"Vad för slags arbete?"

"Mest vid datorn."

"Det ger aldrig diarré. Vad annat?"

Det dagliga musikaliska arbetet. Ständiga morgonövningar på en trasig flygel. Ständig frustration över min misslyckade högerhand. De ständiga refuseringarna från förlagen. Det ständiga hektiska cyklandet. De ständiga bekymren om ekonomin.

"Allt det där är ingenting nytt. Så har du levt så länge jag känt dig. Varför är då din mage sämre?"

Det kunde inte jag heller svara på. Den bara var sämre.

"Likväl tycks du nu ha blivit bättre så fort du lämnat Sverige, i vanlig ordning. Vad har du då lämnat bakom dig - utom det svenska samhället och musiken, för litteraturen bär du ju med dig. Hur många böcker denna gång? 30? 40?"

Jag hade inte räknat dem.

"Saken är klar. Du pressar dig för hårt med musiken. Du måste trappa ner. Du behöver inte Beethoven och allt det där. Du har ju din egen musik. Varför vill du inte koncentrera dig på den?"

Men jag *behövde* Beethoven och de andra.

"Jag kan bara ge dig råd. Jag säger vad jag anser. Vad du gör är helt din egen sak."

Därpå bytte han samtalsämne. För honom var saken slutdiskuterad. Han hade ställt sin diagnos och gett sina instruktioner. Det fanns ingenting för honom att tillägga.

Nu var det min tur att intervjua honom. Jag ville veta allt om kurdfrågans aktuella läge. Han gav genast en djup suck.

"Du har verkligen kommit hit i rätt ögonblick. Kurderna detonerar bomber varje dag i Turkiet och förvärrar därmed bara sin egen situation. De förfaller mer och mer till kaotiska anarkister. De sprängde härom dagen ett sexvåningshus, och elva skolflickor blev innebrända till döds. Tretton döda allt som allt till ingen nytta för någon. En man klarade sig med att hoppa sex våningar. Han överlevde genom ett mirakel och säger från sjukhuset, att Gud inte ville låta honom dö. Och utlandet reagerar. Turkiet har förklarats vara ett olämpligt turistland, alla resenärer till Turkiet avrådes, och varje dag inhiberas resor hit. Turkiet förlorar alla sina turister, inflationen galopperar och accelererar, politiken förlamas av vanmakt, medan grekerna skrattar på sig av skadeglädje. Det är samma grekiska dubbelmoral som under persertiden, när hälften av alla greker gick med perserkonungen mot Grekland och andra hälften hellre slogs mot dem än mot perserna. Grekerna har utbildat kurdiska terrorister, och deras utrikesminister har medgett att utlämningen

av Öcalan var grekisk. Så var står egentligen grekerna? Det vet de inte själva, och det har de aldrig vetat.

Och Öcalan själv, detta gamla monster som överlevt sig själv, en kronisk haschrökare och marijuanavrak, som dödat fler kurder än turkarna, vilket patetiskt gammalt politiskt vrak! Det är han som gjort kurderna till terrorister, och nu sympatiserar hela världen med det stackars offret Öcalan och hans stackars kurdiska terrorister! Hans egen fru befallde mordet på er minister Olaf Palme, bara för att ett sådant mord skulle väcka uppmärksamhet i världen för den kurdiska frågan. Allt är en enda soppa, ("*it's all a bloody mess,*") och det finns ingen lös trådända i härvan att börja nysta i för att få ordning på problemet. Inte ens Atatürk hade klarat ut en sådan soppa.

Och vem är skyldig? Är det grekerna, som ligger bakom kurdernas uppror och som avsiktligt velat driva Turkiet åt helvete, som turkarna påstår? Knappast, kurderna har alltid varit vilda anarkister, alla har alltid haft problem med dem, men samtidigt är de tappra, härdiga och oomkullrunkeliga. De är inte dumma utan vanligen mycket skarpa. Vi får aldrig glömma att Saladin, medeltidens störste sultan, var kurd. Även den störste turkiske författaren Yasar Kemal är egentligen kurd. Men de har aldrig haft ett eget rike. De är ett folk av vilda stråtrövare och krigare, precis som afghanerna, hjältemodiga och stora karaktärer men utan ett spår av någon ordning.

Det är mycket möjligt att det efter Öcalan kommer andra bättre och farligare ledare, som undviker att begå Öcalans dumma misstag. Men det stora felet tror jag ligger hos den breda europeiska opinionen. Kurderna har översvämmat hela Europa. De har aldrig drivits i landsflykt utan lämnat sitt land själva enkom för att piska upp Europa mot Turkiet. Och det har de lyckats med, för Europa har i sitt överflöd och sin säkerhet mycket lätt för att tycka synd om flyktingar. Men Europa fattar inte att kurderna inte är flyktingar utan bara obotliga gerillakrigare, som utnyttjar Europas generositet till att göra bruk därav som vapen mot Turkiet, bara för att odla sin egen totala anarkism.

Vad skall man då göra åt saken? *You tell me.* Det enda råd jag kan ge i affären är: släpp kurderna. Befatta er inte med dem. Låt dem följa sin egen väg, vilket är vad de vill, och följ för Guds skull inte med dem. Ingen förnuftig människa kan följa med i hur kurderna bär sig åt. Följ er egen väg och rädda er själva, och följ för Guds skull inte kurdernas, för de vet inte själva vad det är för en väg de följer.

Och glöm aldrig, att det var huvudsakligen kurder som massakrerade armenierna på 10- och 20-talet, visserligen på turkarnas initiativ, då dessa åt kurderna lovade armeniernas land om de utrotade dem, men ändå: *det var kurderna som gjorde det*, kurderna och turkarna gemensamt. Och nu sitter kurderna och turkarna där på pottkanten i armeniernas gamla land. Kanske det ändå är någon ödets mening med det hela."

Under detta vårt gemytliga samtal mörknade himlen allt mer medan det samtidigt blev kallare. Att byta ut skorna mot sandaler var inte att tänka på. Doktor Sandy observerade också den mörknande väderleken och sade:

"Vädret tycks följa vårt samtal och anpassa sig därefter. Har du inget roligare samtalsämne?"

(Samtalen fortsätter i nästa nummer.)

Lyckoresan, del 9.

I Palermo besökte jag *Teatro Massimo*, den stora operan som nyinvides i våras efter mer än 20 års restaurering. Teatern är den största i Italien, och i Europa är det bara Parisoperan och Wienoperan som är större. Men teatern har världens största

inomhusscen. Det märkligaste med den är emellertid de ytterst omfattande säkerhetsanordningarna. När teatern invigdes 1870 var den först i världen om att ha en brandvägg mellan scenen och salongen. Den har 18 säkerhetsutgångar, och dess konstruktör Basile var närmast besatt av att göra denna enorma teater så säker som möjligt. Den har ingen väldig ljuskrona i mitten av salongen, men i stället har den öppningar runt hela taket med fönster, så att all varmluft i salongen lätt kan släppas ut genom ett helt naturligt, enkelt och snillrikt ventilationssystem. Nu när *Teatro Massimo* är i gång igen kan den mycket väl konkurrera med *La Scala* i Milano om Italiens främsta artister och även med andra världsscener som *Teatro Colón* i Buenos Aires, världens största opera, Sydneyoperan, Metropolitan och vilken som helst. Det är bara att önska *Teatro Massimo* lycka till.

Detta kan den behöva, ty den har nästan alltid varit otursförföljd. I decennier har verksamheten legat nere till följd av restaureringar och reparationer som aldrig kunnat slutföras. Orsaken till detta öde anses bero på att teatern byggdes där det tidigare legat ett kloster. En helig nunna ligger begravd i operakällaren, och hemliga gångar anses leda dit, genom vilka hon kommer fram och spökar vid behov. Hon anses ha en hel del emot att en profan opera byggdes precis på hennes heliga grav, och därför har hon alltid gjort vad hon kunnat för att sabotera verksamheten. Tydligt har hon lyckats i hög grad, men numera finns det nya exorcisttekniker mot störande helgon som inte vill lämna världen i fred.

Med Paola hade jag långa och djupa samtal som vanligt. Vi pratade bland annat om svårigheten med folk som inte läser. Vad är det för människor som aldrig har behov av att läsa en bok? Vi var båda överens om att de saknar en dimension i livet. De må vara hur duktiga och intelligenta som helst, men ingen duktighet eller intelligens kan ersätta bildning om åtrån efter denna saknas. Utan fantasi och kunskapsörst kan livet bara vara en öken.

Hennes man är född dagen före mig. Detta är kuriöst. Även vi är goda vänner, om han dock bara är naturvetenskaplig. Det finns ingen lugnare italienare än han. Paola begav sig ut på kvällen i hans sällskap för att hälsa på en familj med fem barn i åldern 1-13 år som bor i slummen med läckande tak och möbler som knappt har ben. Det är mycket svårt för denna slumfamilj att uppfostra alla fem barnen utan inkomster, och Paola ville gärna ta hand om ett av dem, men hennes äldste son säger nej. Flera av barnen är intelligenta och högt begåvade, varför de borde få ett drägligt hus och ordentlig utbildning. Men detta kan de inte få gratis i ett läckande hus med ständigt sjuka föräldrar.

Det finns många fattiga i Palermo. När jag besökte katedralen blev jag där inne antastad av välrakade och välklädda tiggare. Arbetslösheten är Italiens stora olösliga problem som bara blir värre hela tiden.

Sista dagen i Palermo hjälpte vi Paolas syster att flytta. Hennes nya bostad ligger precis i hjärtat av Palermo vid en av dess värst trafikerade gator, Via Maqueda, men inne på gården är allt en oas med grönskande och hängande trädgårdar, där man ingenting hör av storstadens helvete. Hela centrala Palermo lär vara på detta sätt: inne i kvarteren finns bara den vildaste grönska och den ljuvaste frid. Huset mitt emot vid gården hade bombats under kriget och låg fortfarande i ruiner, men man hade låtit det vara och låtit grönska bekläda de nakna murarna. Sålunda var nu dessa bombade hus vilda hängande trädgårdar.

Som vanligt var Palermo fullt av missöden. På söndagseftermiddagen var hela staden drabbad av trafikchaos till följd av det högtidliga öppnandet av stadens största leksaksaffär: alla familjer skulle vara med, varpå hela staden blockerades av trafikköer.

Mitt värsta missöde denna gång var att mina byxor gick sönder. Det var de enda byxor jag hade med mig, de var hur fina som helst, men ingenting kan reparera ett trasigt blixtlås för gylfen. Därtill var jag för fet för att kunna knäppa den enda

gylfknappen vid naveln. Detta var en utomordentligt prekär situation, speciellt emedan byxorna inte längre kunde hållas uppe av sig själva, och jag saknade både bälte och hängslen. Ännu svårare var det att förklara situationen för Paola.

Så mycket kunde jag förklara, att blixtlåset var sönder. Hon kunde inte sätta in ett nytt blixtlås, då hon saknade symaskin, och hon hade inte ens en säkerhetsnål. Det hade inte heller hennes man. Normalt hade hon alltid en säkerhetsnål med sig vart hon än gick, men just denna gången var hon utan. Och det var lördag-söndag.

Jag fick ta till en pover nödlösning. Lyckligtvis kunde jag avlägsna kameraremmen från kameran, och denna kunde jag sedan använda som dåligt, obekvämt och provisoriskt bälte som hölls ihop med en råbandsknop. Den gick upp efter hand långsamt men säkert, men nödlösningar får man ha överseende med.

(Fler nödsituationer i Sicilien i nästa nummer.)

Europeisk turné, del 15.

Resan till Rom gick lugnt utan missöden. Missödena började i Rom.

Man vet ju aldrig hur det förhåller sig med strejker i Italien, när de plötsligt bryter ut och hur länge de sedan håller på. Vad som helst kan hända, och i regel händer vad som helst.

När jag skulle ta bussen ut till Kerstin stod tre 105-or prydligt parkerade på busstationen men ingen vid 105-ans perrong, där i stället hundratals människor stod och väntade. Till slut kom det ytterligare en 105-a till busstationen, och alla perrongens trängda hav av människor tycktes andas ut av äntlig lättnad. Men denna buss stannade på övligt avstånd, släppte ut skaror av folk för att till slut uppenbara chauffören, som även han kom ut - och försvann. Sedan hände det ingenting mer.

Så höll det på medan perrongens människomassor ständigt förmerade sig i brydsam acceleration. Så kom äntligen bussen, som tog hand om oss.

Utanför Rom i Casilina måste man byta buss för att komma ut till Borghesiana där Kerstin bor. Jag hade gjort denna bussresa ett antal gånger men var varje gång lika osäker på var man skulle stiga av. Så även nu. En gång förr hade det hänt att bussen inte svängt av från huvudvägen upp till höger till Borghesiana. Så även nu. Förra gången hade jag hängt med till ändhållplatsen och sedan tagit bussen tillbaka igen. Nu föredrog jag att hoppa av direkt vid följande hållplats.

Där denna var kände jag dock inte alls igen mig. Det gällde att leta sig fram till Kerstins hus per instinkt. Till en början verkade jag lyckas, då jag kände igen omgivningarna som de rätta, men när jag kom allt närmare Colonna och Palestrina, Frascati och Tusculo (Ciceros Tusculanum) med Marcus Porcius Catos egen vingård plötsligt på en skylt började jag med skäl ana oråd. Ingen människa syntes där på mils avstånd, och jag befann mig långt bortom all bebyggelse mitt ute på landet bland obemannade vingårdar.

Till slut såg jag äntligen en människa. Det var en albanes, men han talade italienska. Inom kort kom det fram en människa till, en äldre herre av bufflig slaktartyp, som argt kommenderade mig att gå in i deras bil med allt mitt bagage. Man kunde inte sticka upp mot honom. Jag var i princip kidnappad. Ingen av dem kände till Kerstin eller hennes långa gata. Ändå visste jag att jag var i närheten.

Den äldre bufflige slaktartypen med ordentlig pastamage utfrågade mig argt: "Hur kommer det sig att du inte vet om hon bor i Borghesiana eller i Finocchio? Hur kommer det sig att du inte hittar dit om du varit där så många gånger förut?" Det var snarare en utskällning än en utfrågning. Under tiden körde bilen i rasande fart upp mot bergen till helt nya geografiska världar medan Rom och alla dess omgivningar försvann långt där nere.

Väl uppe i Colonna ringde han mitt telefonnummer till Kerstin. När han sedan kom surmulen tillbaka till bilen, där jag satt inspärrad, sade han, att hon bodde granne med honom nere där vi varit. Hennes gata hade bara ett annat namn bland bönderna än vad den hade officiellt. Vi körde exakt samma väg tillbaka, och han körde mig ända fram till Kerstins tröskel, då han själv ville träffa denna märkliga kvinna, som i 34 år bott granne med honom utan att han hade träffat henne.

Kerstin var på bättringsvägen efter en förödande resa hem till Sverige i mars med minusgrader varje dag ner till -13 och snöstorm. Dödssjuk med nära 40 graders feber hade hon ändå tvingat sig till att resa tillbaka till Rom på utsatt tid, då hon inte heller hade något annat val. Hon var nu på bättringsvägen, medan jag måste konstatera att hon var i betydligt bättre form än för ett år sedan.

Som vanligt diskuterade vi mycket teosofi och buddhism och kureringsmetoder. Hon visste naturligtvis allt om Essiac, den nya mirakelmedicinen mot cancer och Aids, som ursprungligen är ett gammalt indianskt recept. En kanadensiska i Toronto, René Caisse, upptäckte metoden, använde den framgångsrikt på sig själv och lanserade den men mötte svårigheter och motstånd (på 20-talet) då hon inte ville ta betalt för den.

Detta är hemligheten bakom många effektiva naturkurers svåra väg in till mottaglighet hos allmänheten: de motarbetas av det medicinska etablissemanget då de effektiva medlen (ofta om inte vanligen helt utan bieffekter) är för billiga. Apoteken, läkarna och läkemedelsföretagen kan inte tjäna pengar på dem då de kostar så litet. Därför motarbetas konsekvent dessa hotfulla konkurrenter med sina rena naturrecept som utgör en så dödlig fara mot hela det så giftiga medicinska etablissemanget med alla dess destruktiva men ack så lönsamma bieffekter.

Jag introducerade mina nya författare Cyril Scott och Henry T. Laurency för Kerstin, som inte kände till dem, medan jag tacksamt försåg mig av hennes bibliotek och böcker av Dalai Lama och alla teosoferna. Hon är den första att medge att teosoferna ställde till det för sig genom härskarlater och löjligen schismer, men naturligtvis finns det åtskilliga korn av sanning även i teosofin som i allting annat.

(Mera om teosoferna och Dalai Lama i nästa nummer.)

Fallet Blavatsky.

En läsare har önskat få veta mera biografiska data om Madame Blavatsky. Det är ingen lätt uppgift att prestera detta, då detta är en så extraordinärt svårbeskrivlig gammal dam, som levde ett liv så totalt av icke denna världen, att en närmare definition av henne närmast är omöjlig.

Helena Petrovna var dottern till en rysk överste och blev gift vid 17 års ålder (1848) med Nikifor Blavatskij, viceguvernör av Kaukasus och Ukraina, en avsevärt äldre man. Efter några veckors äktenskap rymde hon från honom för att aldrig återvända. Hon motiverade sitt ensidiga skrotande av äktenskapet med: "Kärlek är en mardröm. En kvinna finner sin största lycka i förvärvandet av övernaturliga krafter." Redan som tonåring hade hon fastnat för övertygelsen, att det finns vissa enstaka visa andar som råder över hela världen och som väljer ut åt sig bland de dödligen sådana de kan ge sitt förtroende och invigningar. Detta resulterade med tiden i den teosofiska dogmen om 'planet-hierarkin', uppfattningen att det finns ett sällskap av andar som bestämmer och härskar över världen och som ibland låter reinkarnera sig.

Återstoden av hennes intensiva liv (- hon dog 1891) var en jakt på dessa andar. Hon reste först av allt till Europa och förde ett vilt liv som bohem och rökte hasch hela tiden. Hon blev en självklar koryfé för ockulta kretsar och ledde egna

ceremonier vid Cheopspyramiden i Egypten. I Indien kom hon äntligen någon vart på sin jakt efter andarna men var där så sjuk, framför allt uppsvälld av vatten till följd av sitt ytterst odisciplinerade liv, att hon måste bege sig upp till Himalaya och Tibet för att låta kurera sig av lamor. Här synes hon ha haft sina första påtagliga upplevelser av förmågan att resa utanför kroppen. Hon kunde bland annat rita kartor över områden i Tibet som hon definitivt aldrig besökt rent fysiskt.

1873 kom hon till New York och slog igenom och blev sambo med en viss överste Henry Steel Olcott, en berömd forskare i psykiska fenomen. Tillsammans med honom grundade hon det Teosofiska Sällskapet och publicerade 1877 sitt första mastodontverk, *"Isis Unveiled"*. Hennes enda egentliga yrke var journalist, och hon var en ständigt översvallande skribent - hennes samlade verk lär omfatta omkring 15,000 sidor. Hon reste även i Sydamerika, främst i Peru, men beslöt med sin överste 1879 att flytta till Indien. 1882 köpte de sin stora egendom utanför Madras (Chennai) som blev världens teosofiska centrum. Hon var ständigt omsusad av skandalrykten och anklagelser för allmänt bedrägeri men synes aldrig ha medvetet bedragit någon, ej ens sig själv. Tvärtom varnade hon människor för sig själv och vad hon kunde åstadkomma i fråga om psykiska fenomen. 1888 kom hennes andra storverk ut, *"The Secret Doctrine"*, i vilket hon summerar alla sina forskningar och religiösa erfarenheter. Hon synes ha stulit en hel del material från fransmannen Louis Jacoillot, 1837-90, stor Indienresenär och forskare, författare till arbeten som *"Le spiritisme dans le monde"* och *"Phénomènes et manifestations"*.

Efter sin död blev hon obducerad, och man fann en hel del märkliga ting. Framför allt var hon jungfru. Man har därav dragit den slutsatsen, att hon måste ha varit asexuell, alltså utan sexuella drifter, och sådana sällsynta individer blir alltid legend- eller ryktesomsusade på gott och ont, då folk aldrig tröttnar på att spekulera i hur de egentligen fungerar och vad de då har i stället för normala sexuella drifter. (Andra exempel på sådana individer var troligen Lionardo da Vinci, Händel, Beethoven, Tjajkovskij, m.fl.) Madame Blavatsky synes ha anfäktats av bland annat en enorm fantasirikedom som hon inte själv kunde kontrollera, och hon synes verkligen ha utvecklat paranormala aktiviteter och krafter inom framför allt vad som senare fått benämningen parapsykologi.

Den största stöttestenen hos henne är inte om hon var sann eller en bedragerska, om hon var mera frisk än sjuk eller tvärtom, utan det största problemet är den stipulerade förutsättningen av existensen av en "andlig planethierarki", som oavbrutet vållat lika stora problem inom alla teosofiska läger efter hennes död som dogmen om "köttets uppståndelse" alltid fortsätter att splittra kristendomen. Vår uppfattning är, att man för säkerhets skull bör uppfatta hennes mening om planethierarkins existens symboliskt.

Nya vägar i Indien, del 7.

(Vi befinner oss i Kausani i Kumaon på gränsen till Garwhal.)

Yogi fick en fransk flicka att följa med på en cykelutflykt, så han och hon var nöjda med sin dag. På mitt hotell vistades också en mycket sympatisk lång och gänglig schweizare, som gick på ständiga långpromenader. Men Stephen tog priset.

Vi tillbringade hela morgonen under intensiva samtal, som tillspetsades när det blev tal om den indiska atombomben, hela atombombsproblematiken med Einstein och Oppenheimer och de 300 provsprängningarna i Stilla Oceanen med hela baletten, och jag vidhöll Indiens tragedi därvidlag. Ett av Gandhis starkaste argument för att separera Indien från det Brittiska Imperiet var att han ville hålla Indien utanför det politiska system som fick Amerika (med Churchills välsignelse) att släppa atom-

bomberna över både Hiroshima och Nagasaki. Nu har Indien själv och helt frivilligt gjort sig till medlem i den exklusiva och föraktliga maffia av nationer som utlöst atombomber.

Stephen var av en annan mening. Han framhöll den oerhörda verkan som Indiens atombomb hade haft på Amerika och Kina. Kina är numera rädd för Indien. Indiens ekonomiska skador blev inte så stora som Pakistans, som helt är beroende av Kina och Amerika. Han framhöll förbundet Amerika-Kina-Pakistan som en liga som "Moder India" helt enkelt hade slagit på käften - med avsevärd effekt. Han hade naturligtvis rätt i vissa avseenden. Som den alltför goda människa han var försökte han helt enkelt se det från den goda sidan av saken.

Vi diskuterade även det tibetanska problemet. Han har själv träffat Dalai Lama och ingående känt honom på pulsen och kommit fram till samma sak som jag och många andra: Dalai Lama kan ingenting göra genom sin upphöjda position som för tibetanernas skull kräver fulländad diplomati och absolut konsekvent icke-våldspolitik i enlighet med Mahatma Gandhis exempel. Som följd av detta efterlyste Stephen någon annan som kunde ta upp en effektiv kamp mot det onda förtryckets Kina, vilket ju även Tibetan Youth Congress efterlyser.

Vi gick även in på personliga saker som hans nuvarande förhållande till sin fru. De är ju skilda, men de är goda vänner, vilket är det viktigaste. Han berättade en mycket intressant historia om sin fru. Så länge de var gifta föraktade hon honom för hans healing-aktiviteter och tyckte att det var nonsens. Efter skilsmässan blev hon en helare själv, som om det smittat av sig. De skildes därför att hon ville ha en man att kunna bråka med, medan han inte ville bråka med sin fru. Hon fick efter honom en riktig man som verkligen bråkar med henne och förtrycker henne, vilket kanske var vad hon behövde för att hon skulle bli snäll mot sin första man, som var för god för henne. Deras barn älskar honom fortfarande, och när det blev tal om dem fick han tårar i ögonen. Jag fick det intrycket att Stephen är en man som ser det vackra i att gråta och som därför gärna gråter, som alltså ser något gott till och med i sorgen. Sådana människor är de godaste och mest medmänskliga människorna. De vet vad empati är.

Samtidigt var han full av de mest fantastiska roliga historier ur sina egna erfarenheter. På tal om "Moder India" berättade han en episod ombord på en grekisk färja. Det var storm, och alla var sjösjuka. Själv stod han ute på däck och var så dålig att han kände det var dags att möta sin skapare. Ut på däck kommer det då en stöddig grek, hur tuff som helst, som ställer sig där och röker mitt bland alla bilarna ombord som stinker av bensin. Stephen såg genast faran för hela fartyget och alla ombord men var sjuk för att orka göra något. Ut kommer det då en ung grekisk kvinna som är mycket havande - en äkta blivande moder. Hon såg också den stöddige greken som tufft stod och rökte mitt bland bensinångorna - och gav sig på honom direkt i fruktansvärt helig vrede. Det var moderskapets allsmäktiga och rättmätiga raseri mot den synliga övermakten, och denna var helt maktlös där emot.

Resan till Almora med en och samma buss tog tre timmar och en kvart fastän den bara var fem mil. I Almora ställde sig min vän från Bombay mr Kandpal helt på Stephens sida beträffande de indiska atombomberna. Indien hade gjort rätt i att visa Amerika och Kina att de inte kunde ignorera Tibetfrågan.

Även mr Shah, min underbare värd på hotell Kailas, efterlyste en kämpe för Tibets sak i stil med general Subhandas Chandra Bose, som i praktiken tvingade Gandhi och Indien till total självständighet från Storbritannien, vilket Gandhi egentligen inte hade velat. Vad Dalai Lama behöver är en Subhandas Chandra Bose, menade mr Shah, nu 80 år gammal och kanske den främsta prydnaden för sin stad, en kollega till Nehru och kritiker av honom. "Nehru var en diktator som utövade sin diktatur under sken av demokrati," menade mr Shah, och det var kanske därigenom Nehru begick sina största misstag.

Det var underbart att sitta hemma hos mr Shah igen i hans underbara gamla primitiva hotell Kailas, ett av de mest ljuvliga och pittoreska i Indien. Det var kallt och djävligt, rummen var dragiga som fan, men trivseln var total. Där bodde även för närvarande ett ungt irländskt par (från Dublin och Wicklow) och en ung tjeck. Vi hade en idealisk middag tillsammans allesammans med den bästa tali jag hittills ätit i Indien tillredd av den osynliga Mrs. Shah.

(Forts. i nästa nummer, då vi beger oss upp till fågelparadiset Binsar.)

Ödesresan, del 19.

Klockan 6 tisdag morgon lämnade man hotellet för att traska ner till mötesplatsen med rätt buss. Ett antal resenärer väntade där redan på olika bussar, men ingen nepales hade kommit på tanken att utnyttja detta med att servera te, vilket skulle ha haft riklig åtgång. Efter en trekvart kom min buss, den gjorde några extravarv kring staden för att plocka upp andra resenärer på väg till Sunauli och stannade slutligen för att tanka. Många tänkte säkert samma sak som jag: varför hade inte chauffören tänkt på att tanka kvällen *före* en så lång resa? Men detta var en alldeles särskild dag. Vi stod vid bensinmacken och väntade på att den skulle öppna. Den öppnade inte, ty just denna dag var det bensinstrejk i hela Nepal.

Detta fick vi stackars ignoranta västerländska resenärer veta först så småningom, när någon timme av allas tålmod konsumerats. Jag ringde då till min reseagent och berättade vad som stod på.

Turerna blev sedan många omkring denna busshållplats. Det hämtades bensin i fat som hölls över i bussen för hand. Sålunda fick man 15 liter. Men det behövdes 100.

Min reseagent, som var ansvarig för bussen och dess resor, kom till platsen och såg sig omkring. Han var vänligheten själv. Efter att ha inspekterat situationen i en timme gick han bort och lovade att komma tillbaka.

Klockan 10 kom det en lokalbuss som delvis räddade situationen. Alla flyttade över till den, allt bagage flyttades över från tak till tak, och då det var en lokalbuss var den strax mer än fullproppad. Jag och en annan svensk, Joachim Gustavsson från Kungälv, hade turen att få de två sista platserna allra längst bak. Detta betyder något på en nepalesisk lokalbuss. Bakbänkspassagerarna får alla de värsta guppen och stötarna, och då konduktören står i bakdörren får de också allt drag.

Men vi kom i alla fall i gång efter fyra värdefulla förlorade timmar. Min reseagent kom tillbaka lagom till avskedet. Jag frågade honom för tredje gången om han kunde garantera att jag ändå skulle hinna till flyget i Delhi onsdag kväll, och han försäkrade mig för tredje gången att tidsmarginalerna var fullständigt säkra.

Resan till gränsen tog sedan hela dagen fastän det bara var 16 mil. Vägen är hisnande alltigenom och dessutom i mycket dåligt skick. Den slingrar sig upp och ner för svindlande raviner och åsryggar som aldrig tar slut, och här och där på vägen ser man en och annan jeep eller buss ligga upp och ner i ravinernas botten som evigt obegravda och varnande lik. Det var i alla fall en upplevelse att få se detta landskap hela vägen, och jag ångrade inte att jag inte tagit nattbussen till Nepalganj.

Långt efter mörkrets inbrott kom vi fram till Butwal, där vi fick byta till expressbuss mot Sunauli. Således hade vi tvingats färdas i tre olika bussar denna väg från Pokhara till Sunauli, fastän den enligt programmet bara skulle ha krävt en. Frågan var nu om vi skulle hinna fram i tid till den sista bussen från Sunauli till Gorakhpur. Den skulle avgå klockan 7, och klockan var kvart före 8 när vi äntligen kom fram till gränsen mera döda än levande efter en mardrömsdag av bara

spänningar. Många av oss hade redan givit upp och bestämt sig för att övernatta i Sunauli.

Sunauli ligger mycket nära Lumbini, Buddhas födelseplats, och är en mycket smidig gränsövergång, då den lilla staden ligger mitt på gränsen och är lika mycket nepalesisk som indisk. Även resenärstrafiken sköttes smidigt. Alla hade sina instruktioner till vilket hotell eller restaurang de skulle vända sig till för att komma vidare, och jag var den enda som hamnade där jag hamnade, där jag effektivt togs om hand av en ung man som genast skrev ut alla papper och biljetter som jag skulle ha och sade: "Sista bussen till Gorakhpur går klockan 8. Skynda dig att passera gränsen. Du har en kvart på dig." Detta tack vare att tiden i Indien är en kvart efter tiden i Nepal.

Så jag skyndade mig att passera gränsen, där dock de indiska passpoliserna gjorde intryck av att vara de långsammaste i världen. De ville läsa varje sida i mitt pass, som om det var en roman, de skulle nödvändigt diskutera alla mina stämplat sines emellan, och anledningen till deras ovanligt omständliga långsamhet var att jag var den enda som passerade gränsen från Nepal till Indien denna dag, medan västerlänningar stod i långa köer för att passera från Indien in till Nepal.

Äntligen blev jag fri från alla myndigheter och kunde springa till bussen mot Gorakhpur. Min polis hade upplyst mig om att den väntade bara en halv kilometer bortåt, men det var mycket närmare en hel kilometer. Där stod bussen startklar och brummande. Min lättnad när jag kom ombord på den var närmast oerhörd. Den andra etappen i resan var klar, och det kändes som om det värsta var över.

Det skulle vara tre timmar till Gorakhpur, och mitt tåg skulle avgå därifrån 23.50. Då denna buss var dagens sista måste den emellertid invänta alla dagens sista passagerare. En familj av idel skrikande människor av ett ovanligt storväxt slag för att vara indier ställde till med en bombastisk cirkus av gräl och oändliga våldsamma parlamenteringar om problem som ingen begrep något av. Dessutom var det problem med min bussbiljett. Min man i Sunauli hade i misstag av bara farten skrivit "Varanasi" i stället för "Gorakhpur". Försök förklara detta för en trött konduktör som bara kan hindi. Enligt honom var min biljett ogiltig, och jag måste betala fullt pris för en ny.

Samtidigt gick tiden. Först efter nio kom bussen äntligen iväg. På halva vägen var det obligatorisk kvällsvardspaus, och tiden fortsatte att gå. Klockan blev tio, och den blev elva.

Halv tolv stannade bussen framför järnvägsstationen i Gorakhpur. Jag var räddad. Jag skulle hinna. Det var underbart. Även den tredje etappen skulle fungera, och jag skulle hinna i tid till flyget från Delhi - trodde jag.

Nästa överraskning var av det absolut mest obarmhärtiga tänkbara slaget. Det visade sig att mitt tåg var fem timmar försenat. Från midnatt var man hänvisad till att sitta och vänta på ett tåg till klockan fem på morgonen på en kall järnvägsstation utan bänkar. Efter så oerhörda spänningar under hela dagen var detta slag under bältet nästan ofattbart. Efter att ha besegrat så många svåra odds under dagen och avgått med seger var oddsen plötsligt lägre än någonsin.

Dock kunde jag fortfarande hinna. Tågresan från Gorakhpur till Delhi skulle ta 15 timmar, i bästa fall 14, och om förseningen inte blev värre skulle jag vara framme i Delhi klockan 21, medan flyget gick först 23.

Ett skotskt par föreslog att jag skulle följa med dem på ett tidigare tåg till Kanpur strax söder om Lucknow, som skulle komma om bara en timme. Det skulle jag vinna fyra timmar på, och från Kanpur var tågtrafiken tät till Delhi. Förslaget var intressant. Men tänk om konduktörerna på tåget skulle bråka om min biljett, som var för ett annat tåg, och kräva mig på dubbel betalning? Dessutom visste ingen någonting om förbindelserna från Kanpur till Delhi. En ung israel, som skulle till Delhi liksom jag, tyckte det var säkrare att satsa på ett direkttåg med biljett än två tåg

utan, om han dock medgav att mina marginaler var utomordentligt obefintliga. Och jag ville inte ha mer besvärliga bråk med kinkiga konduktörer - jag hade redan blivit utslängd från ett tåg en gång på denna resa. Jag följde israelen.

Skottarna kom lyckligt iväg, medan jag och israelen blev kvar att vänta ut natten.

Klockan fem skulle tåget ha kommit. Det kom inte. Enligt besked var det nu 6 timmar försenat. Det kom äntligen efter klockan 6 och lämnade stationen precis halv 7. Ännu kunde jag hinna, om inte förseningen blev värre.

På tåget visade det sig igen att det var problem med min biljett - det var bara sittplats i andra klass, ingen liggplats. Och sitsarna i andra klass är hårda. Och andra klass är alltid överfullt. Folklivet i andra klass är underbart, man kommer mycket nära människorna där, men det är ohyggligt obekvämt om man inte kan sträcka ut sig, både för baken och för ryggen. Man kan läsa men aldrig i någon bekväm ställning.

Sex sittplatser utnyttjades av tio passagerare. Detta är helt normalt i andra klass. Oändligt långsamt lunkade tåget iväg västerut mot morgonen. Lucknow passerades efter sex timmar. Jag hoppades att det var halva vägen. Sedan tog tåget fart, och etappen Lucknow-Bareilly måste ha gått med rekordfart. Jag förlorade aldrig hoppet. Men efter Bareilly blev det flera plågsamt långa stopp. Även min närmaste medpassagerare klagade: "Tåget blir bara mera försenat hela tiden." Slutligen närmade det sig en stor stad. Klockan var halv 10. Hoppfullt frågade jag min medpassagerare om det kunde vara Delhi. "Nej," svarade han, "det är Hapur. Det är en timme kvar till Delhi."

Jag fortsatte ändå att hoppas. Så fort jag kom ur tåget i Delhi tänkte jag ringa flygplatsen och be dem hålla planet, om det ännu inte hade gått.

Delhi nåddes 23.15, en kvart efter mitt plans avgångstid. Resan från Gorakhpur hade tagit nästan 17 timmar. Tåget skulle ha nått Delhi vid 3-tiden på eftermiddagen, även med en 6 timmars försening hade jag hunnit, men nu blev förseningen nästan 9 timmar. Med överväldigande krafter hade ödet förintat mig.

Inte heller kunde jag ringa till flygplatsen, ty nu skulle alla dessa försenade passagerare från detta långa överfulla tåg ringa till hela Indien samtidigt. Köerna vid telefonerna var värre än några biljettköer. Jag hade bara att ge upp och söka mig ett nattlogi. 400 rupier var allt jag hade kvar av min kassa. De hade sparats för en taxi ut till flygplatsen, flygskatt, med mera.

Jag var hänvisad till ett så billigt logi som möjligt. Enklast och bäst hade varit att ta ett *Retiring Room* på järnvägsstationen, en säng i en sovsal, men allt var fullt. Då inleddes nattjakten på hotell.

En vänlig autorickshawförare tog hand om mig. I det första hotell han förde mig till var priserna över 1000 rupier, fastän jag sagt honom att jag bara kunde bo för 150 rupier. Han sade att det absolut billigaste hotellet betingade minst 350 rupier. I ett annat hotell han förde mig till var priset 275. Jag gav mig inte, och min förare övergav mig inte heller. Hotelljakten gick vidare in i de skummaste delarna av Delhi. Klockan var ett på natten. Till slut nöjde jag mig med ett rum för 220, som var nära järnvägsstationen i New Delhi, ett område som jag kände väl till. Min förare nöjde sig hyggligt nog med 50 rupier för allt sitt besvär med mig. Efter två ohyggliga resdagar av bara nervösa spänningar inför att allt inte skulle klaffa, vilket det heller inte gjorde till slut, och utan annan mat än bananer och te, stupade den besegrade soldaten i säng.

(forts. i nästa nummer.)

Den omöjliga resan till Leh, del 3 : Gulmarg.

En känsla av överklighet besjälar Kashmir. Det är ett land som är för gott för att vara sant. I sin skönhet och vänlighet är det alltför underbart för den övriga världen. Latief, min värd, berättade för mig, att landets egentliga väsen var buddhistiskt, buddhismen hade dominerat här till för bara sex hundra år sedan, och att det fortfarande fanns buddhistisk livaktighet kvar. Hit hade också Jesus kommit för att dö, och han skulle en dag visa mig hans grav, som fanns i närheten. Godheten besjälar människorna här i en högre utsträckning än jag funnit någon annanstans, som om just här Jesu kärleksbud hade funnit fäste på jorden. Alla jag träffat som varit i Kashmir har vittnat för mig om att det är paradiset på jorden, och när jag nu kom dit kunde jag bara hålla med dem.

Den totala överkligheten med ett land som Kashmir framträdde extra starkt i kontrast mot upplevelsen av Delhi, helvetet på jorden vid denna årstid. Där hade varit 44 grader varmt, och ett moln av små ilskna myggor hade angripit hela staden. Man kunde inte andas utan bara rinna bort i vedervärdig svett, smuts och stank. Från detta helvetes mänskliga djup drabbades man direkt av paradiset i Kashmir.

Kashmirerna själva struntar i om de regeras av Indien eller Pakistan. Helst vill de inte ha något med någon av dem att göra, ty etniskt hör de inte samman med någon av dem. Språket Kashmiri är ett arabspråk som förekommer helt isolerat bara i Kashmir. Detta folk har alltså en unik särställning av samma slag som tibetanerna i Tibet, vilkas situation är mycket lik den i Kashmir.

Det enda kashmirerna vill politiskt är att leva i lugn och ro och göra det bästa av livet. Att deras land till största delen blev indiskt berodde på att deras siste maharadja beslöt sig för att ansluta sig till Indien bara för att Pakistan anföll Kashmir för att erövra det med våld. Detta ledde bara till en ond cirkel av våld och krig mellan Indien och Pakistan som i år för första gången på 50 år har visat tecken på att kunna brytas genom öppningen av vänskapliga förbindelser över gränsen, främst öppna tåg- och bussförbindelser mellan Delhi och Lahore.

Under min första natt hade Latief redan organiserat min första utfärd. Den gick till Gulmarg bara 52 kilometer från Srinagar men 1500 meter högre upp, men först besökte vi i Srinagar den största moskén. Den var inte alls märkvärdig utan snarlik alla mastodontmoskéer: tämligen ödslig. Det får ju inte finnas den endaste ringaste bild i en moské, varför deras ödslighet och kalhet måste bli värre ju större de är. Men i mitten av jättemoskén fanns det en liten trädgårdsplantering som var desto behagligare. Om det var något araberna hade sinne för var det trädgårdar, och den europeiska park- och trädgårdskulturen inleddes av araber. Man behöver bara påminnas om Alhambra.

På tal om mastodontväsen och andra monster: något måste sägas om alla de svarta monster som går omkring på gatorna i Srinagar. Det finns både björnar, snöleoparder, snölejon och yetis i bergen omkring Srinagar men däremot inga elefanter: det är för kallt på vintern. I stället tågar det ständigt omkring svarta monster omkring på gatorna i Srinagar, som närmast ger associationer till den beryktade Elefantmannen och dennes olycksaliga öde. Dessa svarta monster går nämligen omkring med svarta huvor som döljer hela huvudet likt Elefantmannens, och dessa svarta masker hänger ner från ansiktet likt snablar, så att man måste misstänka att någonting liknande finns under dem. Vad är då dessa skräckinjagande svarta monster med bödelshuvor plus snabelliknande bihang? Jo, det är kvinnor. Det är muslimska kvinnor som haft oturen att gifta sig med fundamentalistiska eller mycket svartsjuka män. I och för sig kan jag förstå dessa, ty Kashmirs kvinnor är mycket vackra, kanske vackrare än några andra muslimska kvinnor; men även Kashmirs män är vackra, så varför skall Kashmirs kvinnor få lida för och dölja sin skönhet bakom groteska svarta masker när männen inte behöver göra det? (Männen

måste inte ens odla långa besvärliga skägg, som i Afghanistan, ehuru de flesta ändå tycks göra det.) Ibland har dessa kvinnor även glasögon under sina formidabla *burkhas*, vilket ger dem ett ännu mer monstruöst utseende, så att det ibland ser ut som om de gick omkring med gasmasker. Männens skägg och kvinnornas snabelliknande *burkhas* får en också att misstänka, att de allesammans är skäggiga damer. Ibland omfattar denna monstruösa kostymering även en heltäckande svart säck, som de går omkring i så att de liknar vandrande tält. Men ibland lyfter de på schabraket, och då liknar de mest bara oskyldiga nunnor, som man dock inte skulle vilja möta beväpnade med handväskor eller paraplyer en kväll ensam i en mörk gränd. En bödel vore bättre.

Hela vägen upp till Gulmarg beredde en oavbruten njutning, ty vägen dit är troligen världens längsta poppelallé. De underbaraste rakaste pelarpopplar kantar båda sidor av den raka vägen i en sträcka på längre än 20 kilometer. Först vid uppstigningen avlöses popplarna av barrträd, men allén är alldeles tillräckligt imponerande som den är, då bara tre mycket små krökar avbryter de suveränt raka pelarraderna längs denna för övrigt geometriskt spikraka väg.

Gulmarg ligger på 2700 meters höjd och har världens högst belägna golfbana. Denna belägenhet för dock med sig vissa olägenheter. En golfboll väger mindre på 2700 meters höjd än normalt, och på denna höjd är också lufttrycket redan reducerat. Dessutom slår man ledigare, då man känner sig lättare, så det är alltför lätt att slå bollarna alldeles åt helvete, det vill säga så att man aldrig hittar dem igen. Visserligen studsar de ju tillbaka från bergen, och åker de in i skogen så stannar de där, men det är ändå exempelvis lätt att slå in bollarna till Pakistan, som ligger farligt nära Gulmarg, och då är enda chansen att återfinna bollarna att resa ner till Delhi eller Amritsar, därifrån ta buss eller tåg till Lahore och därifrån bege sig upp till pakistanska Kashmir för att sedan först ha någon möjlighet att ens börja leta efter vindförda golfbollar, som det dock kan finnas gott om; ty en annan olägenhet med världens högst belägna golfbana i Gulmarg är, att när det blåser så blåser det utav bara fan. Och då kan det ändå vara förrädiskt lä nere på själva golfbanan.

Vi vandrade upp till vattenfallet, som ligger 500 meter högre och 2500 meter från Gulmarg. Det visade sig att där pågick rena turistcirkusen. Där förekom nämligen en kälkbacke. Det var ju uppe vid snögränsen, och dit hade alla indiska turister hittat med ponnyhästar och guider och skidlärare och allt utom skridskor, men det stora folknöjet var att åka kälke. De hade till och med racertävlingar, som om det var Indiens enda bobsleighbana. (Närmare en sådan kan man väl knappast komma i Indien.) Visserligen var snön brun av slitage och överexploatering, och kälkarna körde i regel fast i den grötiga snön, som dessutom var i tilltagande smältning, men vad gjorde det? Det var ju i alla fall snö, och ingen turistattraktion är underbarare för indiska turister. Ge dem tillgång till riktig snö, hur dålig och smutsig och futtig som helst, och de blir euforiska av förtjusning och gör vad som helst i den, de vältrar sig i den och går av hjärtans lust med sina slädar på släp upp för världens lerigaste kälkbacke för att med lika stor förtjusning staka sig ut för den för att ganska snart ohjälpligt köra fast även i den våldigaste lutning. Detta folknöje var en fest utan like.

John Masters, den framstående brittiske författaren med ett trettiotal romaner på sitt samvete, av vilka de enda intressanta är de som handlar om Indien, då hans familj levit oavbrutet i Indien sedan 1600-talet, varför han måste betecknas som en vederhäftig expert på Indien, skriver i en av sina böcker att Gulmarg är den finaste av Indiens hill stations. Jag hade tvivlat på detta yttrande, då jag upplevat så många underbara hill stations redan, den ena underbarare än den andra; men när jag upplevde Gulmarg måste jag ge John Masters rätt. Det är något alldeles oerhört med Gulmarg. Det är inte golfbanan, Kashmirs sannskyldiga paradiskaraktär, det underbara klimatet eller de alltför vänliga mänskorna, utan det är naturens egen arkitektur.

Gulmarg ligger placerat som på ett väldukat bord uppe på en måttlig platta perfekt placerat för finsmakaren inför ett Himalayasceneri som nästan överträffar Darjeelings och Kausanis. I norr kröns det praktfulla fjällandskapet av Nanga Parbat i Pakistan, ett av världens högsta berg på 8126 meter; men berget som dominerar landskapet är Nunkun rakt i öster på 7135 meter. Himalayalandskapet sträcker sig längs mer än halva horisonten. Nedanför det breder den frodiga och blomstrande Kashmirdalen ut sig så långt ögat når. Och för ögonen har du samtidigt Gulmargs egen naturskönhet med de spikraka pelarhallskogarna, de snötäckta bergen och det lilla samhället med den mycket vida och mycket gröna golfbanan. Ett landskap kan just inte bli mycket vackrare än vad man får se från detta håll från Gulmargs utsiktspunkter i vackert väder.

John Masters hade rätt. Det kan inte hjälpas.

(forts. i nästa nummer.)

Tibetnyheter.

Kineserna fortsätter tvångssterilisera Tibets kvinnor som ett led i det långsiktiga programmet att utrota tibetanerna från Tibet. I Nyangdren-delen av Lhasa skryter nu de kinesiska myndigheterna med att deras födelsekontrollprojekt har genomförts med framgång, då 342 av stadsdelens 379 gifta kvinnor nu har steriliserats (90,23%) och 295 andra kvinnor påtvingats p-piller. Stadens hälsovårdsmyndigheter hade inbjudit amerikanska läkareexperter att studera och ta del av projektets framgångsrika genomföring. Projektet anses "förbättra tibetanernas levnadsförhållanden och leda till höjd levnadsstandard".

Det omstridda lånet från Världsbanken till kinesiska projekt i det tibetanska Amdo (som kineserna omdöpt till Tsinghai) gick igenom den 24 juni. Projektet innebär att Kina får omflytta nästan 60,000 kinesiska bönder till detta tibetanska land. Därmed skulle tibetanernas procentdel av befolkningen reduceras från 22,7% till 14% medan Han-kinesernas skulle öka från 26,3% till 41,3%. Även mongolernas procentdel skulle minska betydligt.

Både Tyskland och USA gick emot Världsbankens finansiering av denna tvångsförflyttning av kinesiska massor till ekologiskt mycket känsliga områden, men Kina hotade genomdriva projektet med våld och i värsta fall utan Världsbankens stöd. Det har höjts krav på att Världsbankens rutiner i denna sak utreds: allt kan inte ha gått rätt till.

Vi noterar med sorg att Dalai Lamas svåger, Phuntsok Tashi Takla, gift med Dalai Lamas äldre syster, har avlidit i en ålder av 77 år efter ett långt livs ovärderliga diplomatiska insatser för tibetanernas sak. Han kunde kinesiska perfekt, studerade länge politisk vetenskap vid universitetet i Nanking före kommunisternas maktövertagande, deltog i många av Dalai Lamas delegationer till Peking, följde Dalai Lama i exil 17 mars 1959, förestod Dalai Lamas säkerhetsråd i Dharamsalas exilregering och arbetade mycket för inter-asiatiska relationer under talrika resor omkring i hela Asien. Hans hustru Tsering Dolma, Dalai Lamas syster, avliden 1964, startade the Children's Village i Dharamsala, där tusentals föräldralösa tibetanska barn togs om hand och fick en utbildning.

Fritänkaren på Internet.

Det har sina för- och nackdelar. Å ena sidan kan Fritänkaren nu nå ut till vem som helst i hela världen, och å andra sidan måste vi förlora ett antal prenumeranter. Emellertid är den konkreta tidningen säkrare än Internet, som när som helst kan drabbas av virus, borttagningar eller omvälvningar inom olika system, medan den konkreta tidningen förblir i ens ägo när man väl en gång fått den i handen; och den är betydligt bekvämare att läsa som sådan än bildskärmen med alla dess risker beträffande strålning, el-smog o.d. Och även om man kan skriva ut den blir det då enkelsidigt och ohäftat i opraktisk lösbladsform, som måste förvaras någonstans. Så vi rekommenderar prenumeration på tidningen i fast form.

Emellertid måste denna revolution medföra en viss utgallring. Då Fritänkaren går med kronisk förlust och vi aldrig fått något sökt bidrag måste vi skära ner upplagan på bekostnad av dem som ändå inte betalar för den. I detta nummer bifogas inbetalningskort endast till sådana som ligger efter, samtidigt som vi längst ner i detta hörn markerat när prenumerationen går eller har gått ut.

Vi är naturligtvis mycket tacksamma för alla bidrag från våra läsare som hjälp till att hålla tidningen vid liv.

Fritänkaren den 24 juli 1999.